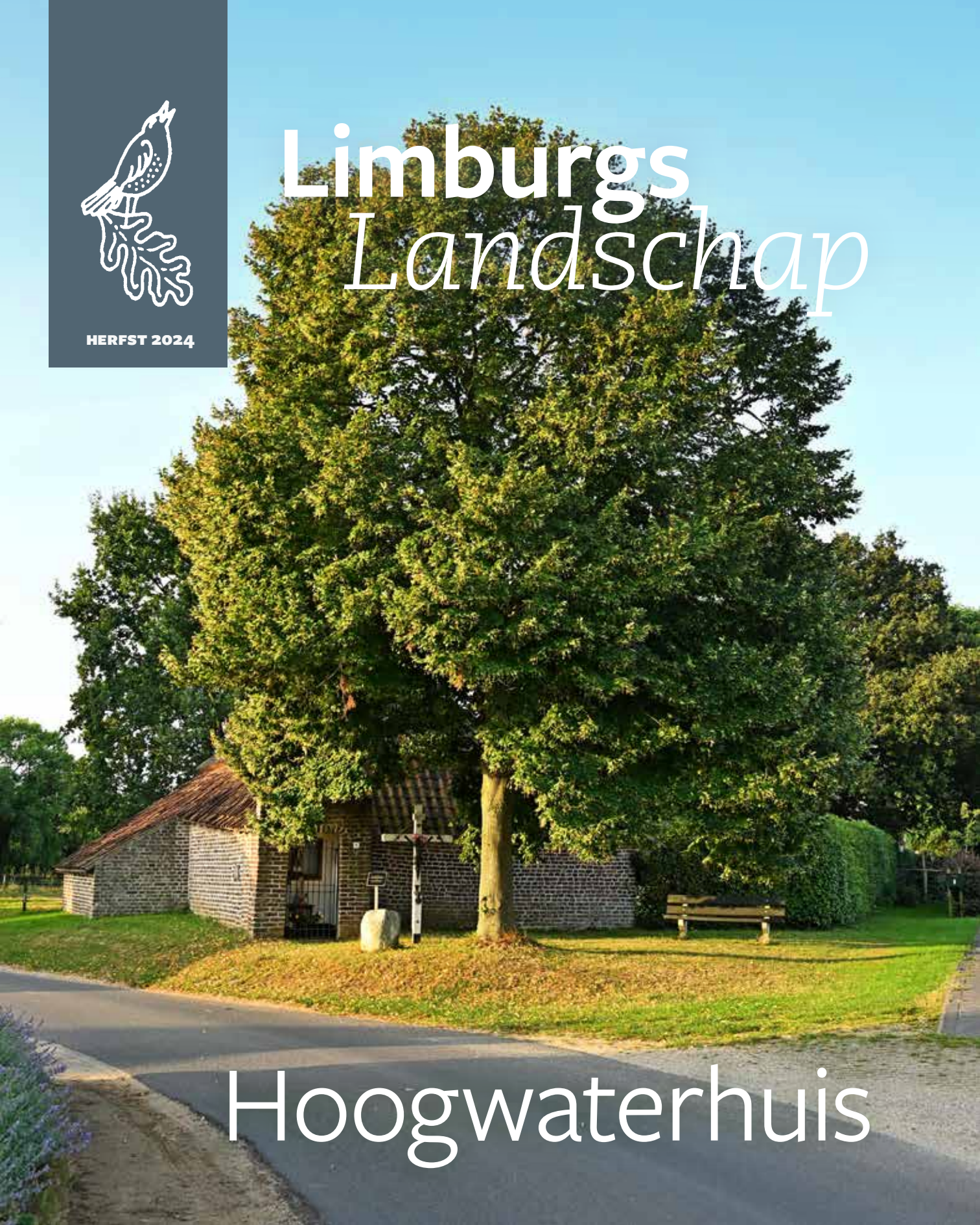

HERFST 2024

Limburgs *Landschap*

Hoogwaterhuis

Limburgs Landschap is het kwartaalblad van Stichting het Limburgs Landschap. Het is gratis voor Beschermers.

Word ook Beschermers voor minimaal €25,00 per jaar [www.limburgs-landschap.nl/word-beschermers] en ontvang gratis het Uit en Thuisboek met de 80 natuurgebieden en 22 erfgoedlocaties van Het Limburgs Landschap met kaarten en wandelroutes.

Beschermers ontvangen 5% korting op de huur van onze vakantiewoningen: Huisje Merum, Huys Kaldenbroek, Hoeve Heerenhof en Koningshof, vakwerkboerderij Bervesj, Frankenhofmolen, Nieuw Ehrenstein en de Wittemer Molen.

Redactie:
Wilfred Alblas [voorzitter]
Henk Heijligers [eindredactie]
Loek Hendriks
Guus Urlings

Ontwerp en opmaak:
Judith Vorndran, Aschaffenburg

Druk:
Andi Smart Print Solutions

Aan dit nummer werkten mee:
Bartjan Bakker
Daan Bouten
Tim van den Broek
Luuk Daamen
René Gerats
Gijs Ketelaars
Jan Kluskens
Wiel Leunissen
Ditte Merle
Arjan Ovaa
Liesbeth van Santen

Foto omslag: Hoogwaterhuis met Annakapel bij Velden.
Foto Henk Heijligers.

Stichting
het Limburgs Landschap
Rijksstraatweg 1
5943 AA Lomm
077 - 4737575

info@limburgs-landschap.nl
www.limburgs-landschap.nl
NL59 INGB0001038604
[BIC INGBNL2A]

Informeer naar de fiscale mogelijkheden om de natuur en het erfgoed in Limburg te steunen.

Ons jaarverslag staat op:
www.limburgs-landschap.nl

Het Limburgs Landschap is aangesloten bij

Energie	3
Leven met de grillige Maas	4
Kasteeltuinen Arcen	8
In een dal scoen ende liecht...	10
Natte natuur voor droge voeten	12
Oude appelrassen, vergeten of gegeten?	14
Aankopen beheerprojecten	16
Natuurboekje: De konik	16
In beeld	18
Sterrenlandschap	20
Exoten bestrijden exoten	22
Doek valt voor donker pimperl blauwtje	23
Nalaten aan de natuur, een mooie gedachte	24
Gezien	26
Groeten uit...	28
Steun in de rug voor ons werk	29
Speciaal voor u	30

Inhoud

HERFST 2024

De Provincie Limburg ondersteunt ook
Het Limburgs Landschap

provincie limburg

De Nationale
Postcode Loterij
doet mee omdat
u meedoet

Toezichthouder
Goede Doelen

Stichting het
Limburgs Landschap
is een

WILFRED ALBLAS, DIRECTEUR

ENERGIE

Afgelopen zomer verbleven we een paar weken in de Oostenrijkse Alpen. Het Umbaltal vonden we het mooist: een wild stromende rivier met meerdere watervallen omzoomd door bergen met op de hellingen een bloemenzee vol vlinders. In de jaren '70 stond dit gebied op de nominatie om ingezet te worden voor een waterkrachtcentrale. Een plan dat op veel verzet stuitte en dat uiteindelijk ook niet doorging. Van de weeromstuit besloot men om het gebied dan maar te bombarderen tot Nationaal Park, wat het nu nog steeds is. Een bijzonder gebied waar edelweiss, steenarend, alpengems en moerasparelmoervlinder goed beschermd worden.

Helaas komen de bedreigingen nu van buiten. Klimaatverandering versterkt de verkleining van gletsjers, zorgt gemiddeld voor minder sneeuw en juist meer zomerse piekbuien met onweer en hagel. Ook voor incidentele piekhoeveelheden sneeuw, die de sparrenbossen beschadigen waar schadelijke bastkevers van profiteren. Inmiddels is de helft van de bossen dood....

In Limburg kennen we vergelijkbare verhalen. Zo stond het Geuldal in 1932 op de nominatie om plaats te bieden aan een spaarbekken-waterkrachtcentrale ten behoeve van de mijnen. Dat ging niet door en het gebied is inmiddels op allerlei manieren beschermd. Ook hier komen moeilijk grijpbare bedreiging inmiddels van buiten. Stikstof natuurlijk, maar ook een veranderend klimaat dat nu eens voor verdroging zorgt en dan weer voor buien die we nooit eerder zagen. Complete holle wegen zijn afgelopen maanden wel een meter dieper uitgesleten alsof ze willen demonstreren hoe het Zuid-Limburgse dalenlandschap is ontstaan.

Het laat zien dat natuurbescherming een brede aanpak vergt. Gebiedsbescherming, waarbij kleine gebieden groter en beter met elkaar verbonden worden. Met een schone lucht zonder vermestende en verzurende stoffen. Een duurzamer waterbeheer, dat de problemen niet afwentelt op de natuur maar het landschap juist versterkt om wateroverlast te beperken.

Mooi dat zo'n vakantie de energie geeft en inspireert om daarmee aan de slag te gaan.

INTERVIEW

Als je aan Het Limburgse landschap denkt, denk je al snel aan de Maas. Een rivier met vele gezichten die in de Limburgse volksmond bekend staat als 'Mooder Maas'. Van bron voor vruchtbare grond en belangrijke transportader tot inspiratiebron voor kunstenaars en leven voor een rijke natuur. Een juweel in het landschap, maar ook een rivier met een gevaarlijke en onberekenbare kant. Bij het Hoogwaterhuis in het buurtschap Hasselt, op een steenworp afstand van Velden, kun je zien hoe mensen daar in de loop der eeuwen mee om zijn gegaan.

Vrijwel iedereen in Limburg heeft het hoogwater van 2021 nog op het netvlies staan of herinnert zich de overstromingen van 1993 en 1995. Hoogwater is van alle tijden en al eeuwenlang gaan we in Limburg op verschillende manieren met dit gevaar om. Een fraai voorbeeld is het deze zomer, met steun van het Cultuurfonds en de Stichting Jacques en Ellen Scheuten Foundation, door Het Limburgs Landschap verworven Hoogwaterhuis. Een bijzonder Rijksmonument dat ons herinnert hoe de mens en zijn vee vroeger leefden met de Maas. Het gebouw raakte begin deze eeuw in verval, maar werd door lokale vrijwilligers gered en zorgvuldig gerestaureerd. Drijvende kracht achter deze restauratie was Hai Gout. Behalve een bevrogen

Beschermers en vrijwilligers Hai Gout.
Foto Henk Heijligers.

LEVEN MET DE GRILLIGE MAAS

Vluchten, ruimte bieden of dijken bouwen

Het Hoogwaterhuis in buurtschap Hasselt
bij Velden. Foto Henk Heijligers.

vrijwilliger van Het Limburgs Landschap en Kasteeltuinen Arcen is hij ook een vat vol bijzondere verhalen. Samen met Hai staan we voor 'zijn' Hoogwaterhuis en duiken we in het verhaal van dit bijzondere monument.

VLUCHTEN VOOR DE MAAS

"Ik ken geen andere Hoogwaterhuis in Nederland en dat maakt het ook zo bijzonder", begint Hai zijn verhaal. "Het gebouw stamt uit de 17^e eeuw en is gebouwd door de eigenaren van de Hansenhof. Het Hoogwaterhuis stond op een relatief hoge plek in het landschap en heeft in al die eeuwen geen enkele keer onder water gestaan. Het deed zijn functie dus meer dan eer aan." Hai gaat verder terwijl we het gebouw betreden: "Lange tijd zat er voor de boeren in de Maasvallei niks anders op dan goed voorbereid te zijn op mogelijke overstromingen. Het vee meenemen was echter een hele klus. Om deze reden bouwde

*De Annakapel,
het hagelkruis met
het corpusbeeld en de
enorme zwerfkei. Foto
Henk Heijligers.*

men dichtbij de Maas het Hoogwaterhuis als een soort vluchtgebouw. Bij hoge waterstanden brachten de boer en zijn knechten het vee hier naartoe, terwijl de familie naar het naburige dorp ging om een droge plek te zoeken." Het gebouw wordt nu gebruikt als depot voor het naastgelegen streekmuseum De Hansenhof en staat bomvol met oud gereedschap, memorabilia en paardenwagens. Al klauterend over de attributen wijst Hai naar de muur: "De dieren werden vastgezet met kettingen die bevestigd werden aan ringen aan de muur, die nu nog steeds te zien zijn. Op de eerste verdieping was ruimte voor de jonge knechten om tijdens het hoogwater te overnachten en op het vee te passen."

ZESTIG GULDEN

Weer buiten verteld Hai bevlogen over het bijzondere monument: "Het Hoogwaterhuis lag op een zandbult in het landschap en was van heinde en verre te zien. Dat is helaas nu niet meer goed te ervaren, omdat de directe omgeving van het gebouw met een paar meter is opgehoogd. Het zou mooi zijn als we dat vroegere aangezicht ooit weer terug zouden kunnen brengen." Als we vervolgens Hai volgen naar de andere kant van het gebouw, zien we al snel een kleine uitbouw. "Dit is een kapel gewijd aan Sint Anna, de moeder van de Maagd Maria, die in de 18^e eeuw er tegenaan is gebouwd." Hai wijst ons alweer op het volgende object, een hagelkruis voor de kapel. "Het corpusbeeld heb ik gekocht van slager Joosten uit Grubbenvorst. De slager had het ooit als betaling gekregen voor een streng karbonaadjes, die eigenlijk zestig gulden hadden moeten kosten. Voor dat bedrag kon ik het Jezusbeeld overnemen."

DE ZWERFKEI

Voor de kapel en het hagelkruis ligt een enorme zwerfkei. Een kei die

misschien wel het leukste verhaal van de ochtend herbergt. "Jaren geleden reden vier jongemannen, na op de braderie in Arcen geweest te zijn, in beschonken toestand met hun auto in volle vaart tegen de kapel. De schade was enorm; de kapel was bijna in tweeën gespleten. Ik baalde daar natuurlijk verschrikkelijk van en de jongheren waren er ook nog eens tussenuit geglijpt. Het leuke was echter dat ze de bumper met het nummerbord achtergelaten hadden. De jongens waren op die manier snel gevonden. Ze waren er gelukkig zonder noemenswaardige kleerscheuren vanaf gekomen en we hebben het netjes opgelost. Na dit debacle dacht ik wel; dit nooit weer. Dus toen ben ik naar de grinderij in Arcen gereden en heb mijn oog laten vallen op deze steen. Toen ik het verhaal vertelde, hebben ze me hem zelfs gratis gegeven en ook nog voor niks hier afgeleverd."

RUIMTE VOOR DE MAAS

Na het gebouw van top tot teen bekeken te hebben, lopen we langzaam in noordelijke richting naar de Maas. Hier heb je uitzicht op de Maas én op de Hoogwatergeul Lomm. Een ontwikkeling van de afgelopen decennia die een hele andere manier van omgang met de wispelturige Maas zichtbaar maakt. Deze Hoogwatergeul was rond de eeuwwisseling een van de eerste onderdelen van het project Zandmaas. Daarin werden hoogwaterbescherming en natuurontwikkeling gecombineerd met zand- en grindwinning. Het project was een reactie op de twee hoogwaters in Limburg in de jaren negentig en is tevens een uitdrukking van de veranderende kijk op het beheersen van de huidige wateroverlast. Na de overstromingen in de jaren negentig werd ruimte voor de rivier het adagium. Op veel plekken werd letterlijk ruimte gegraven voor de Maas en werd

een combinatie met natuurontwikkeling nagestreefd. Dat is ook bij de Hoogwatergeul Lomm het geval. De geul zorgt niet alleen voor een verlaging van het waterpeil van de Maas met 12 centimeter, maar biedt ook een recreatiegebied voor de inwoners van Lomm en omstreken. Daarnaast ontstaat er een 100 hectare groot rivier gebonden natuurgebied dat waarschijnlijk volgend jaar in beheer komt van Het Limburgs Landschap. Leuke bijkomstigheid is dat bij het afgraven van de geul een aantal fraaie archeologische vondsten zijn gedaan. Zo is er een grafplaats met 60 graven en een cultplaats voor rituele handelingen uit de ijzertijd gevonden. Een teken dat de mens zo'n 3.000 jaar geleden ook al verbonden was met 'Moeder Maas'.

EEEN DIJK

Van de ijzertijd springen we meteen weer naar het heden, want hoewel de Hoogwatergeul nog niet volledig gereed is, staat alweer een nieuw hoofdstuk over leven met de Maas in het verschiet. Nadat bijna 30 jaar geleden de eerste schep de grond in ging voor het afgraven van de

Hoogwatergeul, is het als dé oplossing voor hoogwater in Noord-Limburg alweer ingehaald door de realiteit. Tot ver in de 20e eeuw kende de Noordelijke Maasvallei geen dijken. Na de overstromingen in de jaren negentig werden er in 1998 in Noord-Limburg diverse nooddijken aangelegd. Deze nooddijken blijken anno nu niet meer voldoende. Om die reden worden momenteel op diverse plekken dijken verhoogd, versterkt of dijken bijgebouwd, zoals bij het buurtschap Hasselt waar tot de dag van vandaag nog geen dijk ligt. Voor deze toekomstige dijk wordt druk gezocht naar een tracé. Daarbij lag een variant op tafel om de dijk dwars door het buurtschap Hasselt te leggen. En dan ook nog pal langs het Hoogwaterhuis. Het Limburgs Landschap heeft als nieuwe eigenaar van dit monument aandacht gevraagd voor het bijzondere erfgoed op deze plek. Samen met Hai Gout hebben we geageerd tegen deze optie en samen met het buurtschap gepleit voor het aanleggen van een dijk om Hasselt heen. "Hasselt is zo'n prachtig en authentiek Limburgs plekje waar je het 'oude' Limburg nog kan ademen

en voelen. Tel daarbij ook nog het Hoogwaterhuis en de geul, die de historie van leven met de Maas illustreren, en je hebt een uniek landschap. Een landschap dat niet doorkruist mag worden door een dijk. Ik ben daarom blij dat ik me samen met Het Limburgs Landschap, een club waar ik al meer dan 50 jaar lid en vrijwilliger van ben, in kan zetten om deze prachtige plek te beschermen voor de eeuwigheid", concludeert Hai poserend tegen 'zijn' Hoogwaterhuis.

TEKST: LOEK HENDRIKX

▲ De nieuw aangelegde Hoogwatergeul Lomm. Foto Henk Heijligers.

◀ Het Hoogwaterhuis lag rond 1930 nog op een duidelijke verhoging in het landschap. Fotoarchief Streekmuseum De Hansenhof.

TROTS ALS EEN PAUW

In Kasteeltuinen Arcen barst het al eeuwenlang van het dierlijke leven. Naast de dieren die er van nature voorkomen of neerstrijken waren er behoorlijk veel hobby- en productiedieren. Zo diende na de Tweede Wereldoorlog het poortgebouw als boerderij. Varkens leefden in de stallen, inclusief twee paarden. Verder terug in de tijd diende het poortgebouw als een heuse duiventil.

PRODUCTIEDIEREN

De kweek van postduiven was niet onverdienstelijk. Van lekker hapje op de tafel tot het gebruik van duivenmest voor vruchtbare grond. Nu broedt in de toren al jaren een koppeltje kerkuilen. In het midden van de Waterbeeldentuin lag een oude eendenpoel om wilde eenden te vangen en daarna op te eten.

HOBBYDIEREN

De laatste exploitant van Kasteeltuinen Arcen toverde de tuinen om in een dierentuin. Apen, heren, papegaaien en vele exotische

dieren waren in die tijd te bewonderen. Vanaf 2013 is het park weer in beheer bij Het Limburgs Landschap, waarna nog een klein aantal exotische dieren overbleven. In 2022 verhuizen de laatste vier flamingo's naar GaiaZOO. Bij een inspectie van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit in 2023 bleek dat we vanwege de aanwezigende rijstvogels een dierentuinvergunning aan moesten vragen. Dat ging ons wat te ver en de keuze werd gemaakt om afstand te doen van de rijstvogels.

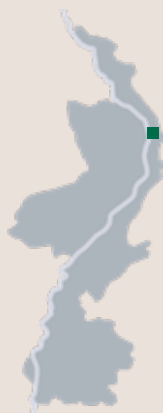
AAIWEIDE

Er is in de wereld veel verschil van mening over hoe men verantwoord om dient te gaan met het houden van dieren in gevangenschap. Kasteeltuinen Arcen is zich bewust van al die verschillende meningen en streeft een zo hoog mogelijk dierenwelzijn na. De onafhanke-

lijke dierenwelzijnsdienst LID beoordeelde onze zorg van de Aaiweide met cavia's en geiten als zeer goed. Toch knaagde het, want ondanks uitgebreide uitleg over het hanteren van de cavia's ging het toch wel eens mis in de relatie met onze bezoekers. Of de geiten hadden buikpijn van het verkeerde voedsel dat ze door gasten werd toegestopt. Daarom is besloten om ook deze dieren te verhuizen.

WILDE DIEREN

Maar niet getreurd! Er zijn zoveel meer mooie diersoorten te zien en op te sporen in Kasteeltuinen blauw gekleurde weidebeekjuffers, de blauwe breedscheenjuffer, kanaaljuffer tot platbuik en oeverlibellen. Met een beetje geluk, maar vooral door goed te kijken is het wonderbaarlijke tafereel van parende libellen ook in de Kasteeltuinen Arcen waar te nemen. Waar-

◀ Ook libellen voelen zich thuis in Kasteeltuinen Arcen. Foto Bartjan Bakker.

bij het mannetje het wijfje achter bij de kop pakt en de achterlijven samen-komen. Vaak net op het wateroppervlak. Ware paringswielen! Zit het geluk van deze observaties er niet in, luister dan goed, want de grotere libellensoorten lijken wel kleine helikopters als die langs zoeven. Of luister naar de vele zangvogels en spot de tjiftjaf, ijsvogel, vuurgoudhaan, grauwe vliegenvanger of de meer opvallende vogels als ooievaars, fazant en blauwe reiger.

PAUWEN

Makkelijker te zien zijn de vier mannelijke pauwen. Vaak lopen er drie te pronken met hun staart op de toernooivelden. Voor het eerst in de geschiedenis van Kasteeltuinen Arcen zijn er dit jaar vier jonge pauwen uit natuurbroed groot geworden. Al met al is de Kasteeltuinen Arcen zo trots als een pauw op alle dieren.

TEKST: BARTJAN BAKKER

BESCHERMERSKORTING

Beschermers kopen dagtickets met 25% korting via kasteeltuinen.nl/actie. Lees voor de voorwaarden: www.kasteeltuinen.nl/beschermers.

DOOD DOET LEVEN

In Kasteeltuinen Arcen barst het van het leven. We stimuleren dat waar we kunnen. We zorgen voor een gezonde bodem en schoon water en verwennen menig boom, heester en bloeiende plant. De dood houden we het liefste op afstand. Tot opeens veel bamboes stierven na hun uitbundige bloei. Eens een zeer aantrekkelijk esthetisch lijnenspel van groene dikke stengels verandert in bruine vergane glorie. Wanneer de stengels weg te halen, zodat niets op aarde overblijft dan de herinnering? Wellicht stralen ze nog één keer tijdens *Enchanted Gardens*? Laat ze nog even staan! Een oude esdoorn in de Acertuin die vorig jaar floreerde komt niet tot leven. Waar voorheen de beslissing over de dood gemakkelijk ging lijkt het tij te keren. Is er niet toch een kans op herleven?

Toch weghalen is het advies en inmiddels staat er een indrukwekkende pagode. Waar vorig jaar vele lavendel het leven lieten door de slechte verdichte grond geuren de bloemen van de nieuwe planten nu heerlijk. De grondverbetering werpt zijn vruchten af. De dood als onderdeel van een levenscyclus is eigenlijk heel bijzonder. Vooral bij bomen, als zij omvallen laten ze een klein deel zien van hun verankering met de aarde. Het hout verteert of verhardt en wordt onderdeel van of zorgt voor nieuw leven. Iets dat mooi zichtbaar wordt in de nieuwe stronkentuin die volgend voorjaar gereed zal zijn. Kom ook jij kijken?

DE ARCENSE TUINBAAS

Foto Bartjan Bakker.

IN EEN DAL SCOEN ENDE LIECHT...

Daar sta ik dan. Op een houten vlonderpad, in een dal, diep tussen steile beboste hellingen, links en rechts water, grotendeels verborgen onder frisgroene waterplanten en – even verderop – een deken van kroos. Het kabbelt, lichtjes, van niet zo hoog naar niet zo laag. Een paar libellen zweven knisperend voorbij, een eenzame late zwaluw. Op het water tekenen schaatsenrijders, schoksgewijs en toch elegant over het spiegelende oppervlak glijdend, hun verhaal, gevat in runentekens. Onleesbaar. Behalve voor andere schaatsenrijders, denk ik.

Waarom schieten mij hier de woorden binnen die de oervader van de Limburgse literatoren, Henric van Veldeke, bijna negen eeuwen geleden schreef? *In eynen dall scoen ende liecht...* Veldeke bedoelde er

het dal mee waar Maas en Jeker samenkomen, bij Maastricht. En ik zit helemaal aan het andere eind van de provincie, bij Lingsfort, tussen Arcen en de Duitse grens. Ver verwijderd van alle stedelijkheid. Maar toch... Dit dal, net schoongespoeld door een malse regenbui en nu tussen de voorbijdrijvende wolken door belicht door de zon die doet alsof de zomer elk moment terug kan keren, maakt met recht aanspraak op een dichterlijke eretitel, vind ik. Vandaar, dus.

Enfin. Ik kwam hier eigenlijk omdat ik weer eens in de omgeving van het Straelens Broek wilde wandelen. Sinds ik hier voor het eerst was, ben ik een beetje verliefd op dit gebied. Maar ik wilde voor de afwisseling mijn doel eens via een omtrekkende beweging benaderen.

Poelschaatsenrijder. Foto Buiten Beeld, Ton Döpp.

Fossa Eugeniana.
Foto Henk Heijligers.

Via het aangrenzende bos, op zoek naar de eerste sporen van de herfst. En daar is het ergens mis gegaan. Een afslag gemist, waarschijnlijk meer dan één. Afgeleid door... Als ik in het kielzog van een malse regenbui – toch maar even gewacht tot het voorbij is – tussen hoge, met klimop beklede bomen het bos betreed, glinstert het me van alle kanten tegemoet. Terwijl het gebladerte vanuit de hoogte, lichtjes opgeschud door een fris briesje, nog wat nadruppelt, zachte tikjes roffelt op de bosbodem, zie ik hoe een collier van waterpareltjes zelfs de simpelste grasspriet kan omtoveren tot een exclusief sieraad. Betoverend. Braamstruweel en prachtige kussens van mos, een schreeuwende fazant in de verte,

Een paar
libellen
zweven
knisperend
voorbij,
een een-
zame late
zwaluw.

een roffelende specht dichtbij, bonte zandoogjes die in een sierlijke luchtdans om elkaar heen cirkelen... Zo dwaal ik, gevangen – of bevangen? – door de sfeer, langs bospaden vol spiegelende plassen om de restanten van het 17de-eeuwse Fort Hazepoot en de Fossa Eugeniana – de mislukte droom van een rechtstreekse verbinding tussen Maas en Rijn – heen. Ik laat het deze keer [ik was hier al vaker] allemaal voor wat het is: een interessant brok geschiedenis, een mooi verhaal, maar vandaag niet voor mij. In de greep van het herfstbos dwaal ik verder, paadje in, paadje uit, bocht om, heuvel op, heuvel af... En dan is daar plotseling dat dal. Dat uitzicht, de rust, het spel van

licht en schaduw, zon en wolken... Een boom schudt de laatste druppels van zich af, druppels die kringetjes tekenen in het licht kabbelende water van het stroompje dat de voedster van dit onweerstaanbare tafereel is. Via een smal paadje langs het water volg ik het water stroomafwaarts. Het ene pad is het andere niet. Er zijn rechte paden, kronkelpaden, goede en verkeerde paden, zand- en graspaden, slenterpaden en jaagpaden. Dit is een typisch slenterpad, dat zelfs de geringste aanvechting tot harder lopen weet te onderdrukken. Dus slenter ik, in alle rust, tot ik bij de sluis kom die het waterloopje gedwongen heeft het hele dal tot zijn speeltuin te maken.

Als ik me eindelijk uit de ban van dit onverwachte paradijsje weet los te rukken, en besluit toch maar richting Straelens Broek te gaan, kondigen gestaag oprukkende donkere wolken de volgende regenbui aan. En als ik eenmaal vanaf de hoge steilrand afgedaald ben naar het niveau van het gebied waar ik eigenlijk heen wilde, vallen de eerste druppels, voorlopers van wat er nog veel meer dreigen te worden. Jammer dan. Hoewel... Het Straelens Broek loopt niet weg. Ik mocht even *in eynen dall scoen ende liecht* vertoeven. En dat beklijft.

TEKST:
GUUS URLINGS

NATTE NATUUR VOOR DROGE VOETEN

In 2011 is het Straelens Broek natte natuur hersteld door de bovenste laag van de toen nog in gebruik zijnde agrarische percelen af te graven en af te voeren. Komende maanden wordt hier de laatste 2 ha natuur hersteld en is het Straelens Broek weer volledig natuur. Foto Henk Heijligers.

Natuur, dat is wandelend genieten van de rust, ruimte en zingende vogels. Grote kranen, vrachtwagens en machines horen in dat plaatje niet thuis. Ten behoeve van natuurherstel wordt vooraf uitgebreid onderzoek uitgevoerd en goed overwogen welke manier wordt toegepast om tot het beste natuurresultaat te komen. Soms resulteert dat in een rigoureuze aanpak.

In Noord-Limburg gaan we een aantal 'natte' natuurherstelprojecten uitvoeren. Komend najaar wordt gestart met een klein project van ongeveer 2 ha bij het Straelens Broek. In 2025-2026 gaan we ook aan de slag in het Vreewater [10 ha] en het Lommerbroek [27 ha]. In die gebieden gaan we de bovenste bodemlaag, de zogenaamde top-laag of bouwvoor, verwijderen en afvoeren.

NATTE NATUURPARELS

De gronden waarop we dit natuurherstel gaan uitvoeren waren vroeger natte natuurgebieden. Ze zijn vooral in de laatste eeuw ontgonnen voor de landbouw. Na het jarenlange agrarische gebruik bevindt zich in de toplaag een hoog gehalte aan meststoffen, zoals fosfaat. Goed voor de agrarische gewasproductie, maar funest om soortenrijke natuur op te ontwikkelen. Als we hier niks doen en de begroeiing spontaan laten ontwikkelen, komen we niet verder dan wat algemene grassoorten, pitrus en weinig bloemen. De uiteindelijke natuurwinst zal minimaal zijn. Door de bovenlaag af te graven halen we die voedselrijke laag weg en zijn de kansen voor natuurherstel groot. Bijkomend voordeel is ook dat het maaiveld dicht bij de grondwaterspiegel komt te liggen. Door verdroging is het grondwater afgelopen jaren overal gedaald, ook in de natte natuurgebieden,

en ook dat is een hinderpaal bij het hier gewenste natuurherstel.

AFVOEREN

We wegen dus zorgvuldig af welke manier van herstel en beheer de beste natuurresultaten oplevert. Dat doen we bijvoorbeeld door uitgebreid bodemonderzoek en we winnen advies in om te horen hoe lang het duurt voordat we bloemrijke graslanden terugkrijgen bij de verschillende vormen van beheer. Een beheermaatregel die wij veel toepassen is maaien en afvoeren. Door het maaisel af te voeren, verschrallen we na elke maaibeurt heel geleidelijk de bodem. Een voedsel-armere bodem geeft minder gras en juist kansen voor andere kruiden en bloemen. Om de voormalige en voedselrijke agrarische percelen om te vormen tot natuurgraslanden zou het bij deze methode tussen de 40 en 100 jaar duren om tot een mooie bloemrijke situatie te komen. Door juist de toplaag af te voeren en daarna maaisel van

goed ontwikkelde natuurgraslanden uit te strooien, bereiken we meteen de gewenste uitgangssituatie en kan het natuurherstel in een paar jaar vorm krijgen. Gezien de huidige staat van onze te herstellen natuurgebieden ontbreekt het aan kostbare tijd om rustig aan te doen.

WERK MET WERK

Een van de grootste nadelen van afgraven zijn de hoge kosten. Vooral de hoge transportkosten voor het afvoeren van de vrijgekomen grond. Een goede herbestemming, bij voorkeur op niet te grote afstand, is dan ook essentieel om die kosten in de hand te houden. Zo kan de grond gebruikt worden om bij een lokale boer de landbouwpercelen op te hogen. In het verleden hebben we ook samen-gewerkt om de grond te verwerken in een geluidswal, bij de aanleg van een snelweg, bij het afdekken van een stortplaats en bij het maken van een natuurbrug. Bij de projecten rond Arcen zal de grond grotendeels gebruikt worden bij de dijk aanleg en -verzwaring langs de Maas. Die wordt de komende jaren

uitgevoerd in opdracht van het Waterschap Limburg in het kader van de bescherming tegen hoogwaters van de Maas. Zo kan idealiter in een enkel transport de grond van het natuurherstelproject verwerkt worden bij de dijken en hoeft er daarvoor geen grond van elders aangevoerd te worden. Dat scheelt voor beide partijen behoorlijk in de kosten. Zo kan de aanleg van natte natuur zorgen voor droge voeten voor de bewoners langs de Maas.

VOORBEELD: HET STRAELENS BROEK

Deze aanpak gaan we binnenkort opstarten in een klein deel van het Straelens Broek tussen Arcen en de Duitse grens. Door de toestroom van grondwater uit het Duitse hoogterras en door de aanwezigheid van slecht doorlaatbare kleilagen, waardoor dit water niet kon wegstromen, lag hier in het verleden een omvangrijk gebied met vennen en moerassen. Eind 19^e eeuw is men hier begonnen met het droogleggen van het moerasgebied door een watergang naar de Maas te graven, de huidige

Lingsforterbeek. Daarna is het gebied verder ontveend en ontwaterd. Door de sterke toestroom van het grondwater is het echter altijd een nat gebied gebleven. In Limburg staan natte natuurgebieden onder druk en daar waar het kan wordt natte natuur hersteld. In 2011 is 25 ha in het Straelens Broek hersteld en omgevormd tot een gebied met plassen met een overgang naar heischrale- en bloemrijke graslanden. Bij dat herstel kon Het Limburgs Landschap destijds twee percelen niet verwerven. Die laatste 2 ha zijn inmiddels in eigendom en worden komende maanden, via afgraven en afvoeren, ingericht en dan is het natuurherstel van het Straelens Broek voltooid.

Daarnaast zijn de afgelopen jaren in Noord-Limburg in de Boshuizerbergen, de Ravenvennen en het Vreewater, en ook bij het Beesels Broek en in het Weerterbos in Midden-Limburg vergelijkbare herstelprojecten uitgevoerd. Ga vooral kijken hoe mooi het daar geworden is.

TEKST: HENK HEIJLIGERS

In het Straelens Broek zijn inmiddels diverse orchideeënsoorten teruggekeerd en is ook de grote karekiet in de zomer weer als broedvogel aanwezig. De komende wintermaanden is hier de klapekster weer te zien die van grote insecten, muizen en kleine vogels leeft.
Foto Patrick Palmen.

Het Straelens Broek in 2010, net voor het natuurherstel. Foto Sjors de Kort.

OUDE APPELRASSEN, VERGETEN OF GEGETEN?

Bijt in een appel en merk hoe zoet die is. We vinden het normaal dat we in juni nog zo'n zoete appel kunnen kopen. In de supermarkt liggen vooral nieuwe appelrassen waar alleen de Boskoop [1860], de overbekende Jonagold [1968] en de Elstar [1981] de tand des tijds hebben overleefd. Deze nieuwe appelrassen zullen hun voorouders qua smaak zeker verslaan, maar daar hoeven we de veelzijdigheid van die oude appelrassen toch niet voor te vergeten?

Met de vercommercialisering van fruit in de supermarkt wilde men naar een beperkte rassenlijst. Daarmee verdween de aandacht voor al die oude fruitrassen en verdwijnen ook de bijzondere appelbomen uit het landschap.

ERFELIJK ERFGOED

De appels in onze winkels zijn het product van een intensief kweek- en selectieproces. We bemesten,

snoeien en bestrijden ziekten. Vergeet daarbij niet dat we ons fruit tot wel een jaar willen kunnen bewaren.

In al onze appelsoorten zit erfelijk materiaal van de Aziatische wilde appel en onze eigen wilde appel. Al die verschillende soorten appelrassen zijn het product van kruisingen en mutaties. Een proces van vele eeuwen. Appels die lekkerder waren werden gekoesterd en gezaaid. Later leerde men doorenten dat die allerlekkerste appels vermeerderd konden worden door simpelweg een stukje tak op een gezaaide onderstam te zetten. Er werd op tal van eigenschappen geselecteerd: groeikracht, vruchtdracht, rijptijdstip, bewaarbaarheid, smaak en zelfs kleur. Zo zijn de Gravensteiner, de Schone van Boskoop en de Eijdsener Klumpke rode varianten. Vroege appels, die al rijp zijn in juni, kun je maar kort bewaren. Het zijn soorten als de Yellow Transparente, ook wel

Oogstappel of Sneeuwappel genoemd. De Keuleman daarentegen is pas rijp in oktober, maar kun je wel tot maart bewaren en is zeer geschikt voor appelmoes, taart of hete bliksem.

LIMBURGSE BELLEFLEUREN

We hebben niet alleen de Limburgse Bellefleur, ook nogal wat Limburgse dorpsnamen zijn verbonden aan een appelras. Denk aan de Schone van Moerveld, het Seve-nummer Striepke, het Kelmonder Grijske, het Schimmerts Rozeblaadje en ook Reijmerstok heeft zo haar eigen Kroonreinet.

De Gemeente Maasgouw heeft jaren geleden het voortbestaan van de Reinette van Thorn verzekerd door eigen opkweek en een uitdeelactie onder inwoners te organiseren. Dankzij speurwerk van vrijwilligers worden zo af en toe zelfs 'nieuwe' oude appelrassen ontdekt. Sinds kort is Grathem weer een eigen soort rijker met de Reinette van Grathem.

VALKENBURG APPELS

Begin 19^e eeuw vestigde de voor-aanstaande familie Loisel uit Frankrijk zich in Valkenburg, dat toen nog Fauquemont heette. Zij woonden in Kasteel Den Halder en een van de nazaten was geruime tijd burgemeester in Fauquemont. Hij had als hobby het vermeerderen van fruitrassen. Zo ontdekte hij een smakelijke en lang houdbare appel met een rijke vruchtdracht die hij de naam 'Pomme du Halder' gaf. Door speurwerk van enkele liefhebbers van oude fruitrassen is deze in het buitenland teruggevonden en nu weer te bewonderen in de kasteeltuin van Kasteel Oud-Valkenburg.

Inmiddels zijn tien appelsoorten ontdekt die aan Loisel worden toegeschreven, zoals de Gloire de Fauquemont en de Sire de Fauquemont. Ze zijn inmiddels vermeerderd en

De Valkenburgse Pomme du Halder is sinds kort weer te zien bij Kasteel Oud-Valkenburg en laat zich verwerken tot heerlijke Limburgse vlaai. Foto's Jean Slijpen.

► Elk dorp in Limburg heeft wel een hoogstamboomgaard met oude fruitrassen, zoals deze in Groot-Welsden. De Sterappel, in tientallen lokale varianten, wordt dan vaak meteen genoemd als meest iconische soort. Foto Jean Slijpen.

zullen komende jaren weer worden aangeplant in en bij Valkenburg.

POMOLOGIE

Vrijwilligers van het Pomologisch Genootschap Limburg en het Nederlands Fruit Netwerk proberen deze oude rassen als cultuurhistorisch erfgoed in ere te houden. Met het snoeimeesternetwerk van het Steunpunt Landschapsbeheer delen we die kennis met eigenaren en vrijwilligers en organiseren we werkdagen, cursussen en instructies. We merken dat het opnieuw opkweken en aanplanten van deze oude rassen een extra dimensie toevoegt aan het toch al mooie verhaal van hoogstamfruit.

TEKST:

WIEL LEUNISSEN & JAN KLUSKENS

FRUITDETERMINATIEDAGEN

Het Nederlands Fruit Netwerk en het Steunpunt Landschapsbeheer organiseren dit najaar twee fruitdeterminatiedagen, lees meer op www.limburgs-landschap.nl/agenda. Deskundigen proberen hier meegenomen fruit op naam te brengen. Daarnaast zijn er ook workshops over aanplant, ziekten en bemesting van hoogstamboomgaarden. Foto Henk Heijligers.

TEKST:

DAAN BOUTEN, LUKK DAAMEN, RENÉ GERATS & HENK HEIJLIGERS

AANKOPEN BEHEERPROJECTEN

In de afgelopen periode hebben we ruim 6 ha natuur aan kunnen kopen.

[8] LANDGOED DE HAMERT

Weliswaar buiten het Natuurnetwerk, maar direct grenzend aan onze eigendommen hebben we 1 ha bos en 0,6 ha landbouwgrond aan kunnen kopen. Het bos bestaat

overwegend uit grove den en zomereik. Voor de overige gronden wordt bekeken welke potenties we hier kunnen ontwikkelen: droog schraalgrasland of flora- en faunarijke akker.

[13] HOOGWATERHUIS

In het buurtschap Hasselt bij Velden is het gelukt om het Hoog-

waterhuis en de Annakapel aan te kopen met hulp van financiële bijdragen van het Cultuurfonds, Stichting Jacques en Ellen Scheuten Foundation en een particuliere schenking. Het Hoogwaterhuis is een voormalige veeschuur op een relatief hoge plek in het rivierenlandschap. Bij hoogwater van de Maas werd het vee hier naartoe gebracht. *Lees meer op pagina 4-7.*

[17] KALDENBROEK

Enkele maanden geleden heeft Het Limburgs Landschap maatregelen uitgevoerd om het leefgebied van de bruine eikenpage langs het spoor bij Grubbenvorst te verbeteren. Deze werkzaamheden hebben ook plaatsgevonden op eigendom van en in overleg met een particuliere eigenaar. Bij de afronding van de werkzaamheden heeft deze eigenaar besloten het bos van bijna 0,7 ha aan Het Limburgs Landschap te verkopen. Zo kunnen we het leefgebied duurzaam in stand houden. Deze

8 Foto Luuk Daamen.

Aankopen
Beheerprojecten
Natuurgebieden en Erfgoed van Het Limburgs Landschap

57 Foto René Gerats.

verwerving kon mede worden gerealiseerd door een bijdrage van het Cultuurfonds Limburg en het Quercus Aankoopfonds.

[20] LANGHOUT

Bij Langhout is ruim 1,5 ha landbouwgrond aangekocht. De akker ligt op een steilrand direct grenzend aan het lagergelegen broekgebied van Het Limburgs Landschap. Inspoeling van meststoffen kan door het extensiveren van het gebruik worden beperkt. Op de akker zal waarschijnlijk op termijn natuur- of boscompensatie worden uitgevoerd.

[28] WEERTERBOS

Door middel van een grondruil heeft Het Limburgs Landschap in de kern van het Weerterbos 2,4 ha bos kunnen verwerven, die zijn geruimd met 3 ha populierenbos net buiten het gebied. In het Weerterbos proberen

we al jaren de natuurlijke waterhuishouding te herstellen. Dit is niet altijd te combineren met doelen van particuliere boscijdegenaren. Het wordt nu mogelijk om in het gebied ook in de zomer hogere waterstanden te handhaven, wat gunstig is voor de natuurdoelen.

[8 14 17 23] RASTERS

In de natuurgebieden van Landgoed De Hamert, Vreewater, Siebersbeek en Groote Heide zijn afgelopen maanden rasters vervangen, nieuwe land- en klaphekken geplaatst en een aantal veeroosters vervangen.

[10] LANDGOED ARZEN

Uit onderzoek is bekend dat het doolhof op Landgoed Arzen al zeker in 1683 aanwezig was. Op 10 januari van dat jaar krijgt Jacob Smits namelijk betaald voor '12 ½ dagh arbeiders soo inden dolgaerden als heisters te plan-

ten ad 12 st. des daeghs'. Vermoedelijk betreft het hier het afwerken van de doolhof met beplanting op de wallen. Met deze archiefvondst is aangetoond dat dit het oudst bewaard gebleven doolhof is van Nederland. Zo'n Doolhof vergt, net als vroeger, wel veel onderhoud. De paden zijn afgelopen zomer weer vrij gemaakt van opslag van bomen en struiken.

[57] KASTEEL ELSLOO

IVN Elsloo maakt gebruik van ruimtes in de toren van Kasteel Elsloo, waarbij ook de door hen beheerde botanische tuin ligt. Afgelopen maanden is er een paviljoen in de tuin gerealiseerd. Zo kan het IVN vooruit, ontstaan er meer mogelijkheden in de tuin zelf en kan de entree naar de Slakmolen in het

kasteel worden verbeterd. Tot slot kan door deze verhuizing aan de voorzijde van het kasteel een opslagruimte herbestemd worden tot 'Proeflokaal'. Op termijn zijn passanten dan welkom voor een kopje koffie en kunnen ze proeven van de streekproducten. Dit project is mede mogelijk gemaakt door de Gemeente Stein, Leader +, Provincie Limburg, NV Theodora en natuurlijk het IVN Elsloo.

[62] BONSDAL-GROEVE

Afgelopen zomer ontvingen we van de Provincie Limburg de vergunning voor het mogen verzorgen van excursies in de Bonsdalgroeven in de Dellen. Deze groeven had met name tijdens de Tweede Wereldoorlog interessante functies.

Op dit moment wordt de groeve opgeruimd, een nieuwe ingang met toegangspad gemaakt en worden voor de inrichting attributen en oude foto's verzameld. Vanaf oktober tot en met april vinden er geen activiteiten plaats vanwege overwinterende vleermuizen; vanaf medio mei 2025 kunnen er excursies geboekt worden.

[65] BERGSE HEIDE

Op de Vilterheide ligt een oud waterbassin van waterpompstation Heijtgracht. Het stamt uit 1904 en hoorde bij de eerste drinkwatervoorziening van het Geuldal. De Gemeente Valkenburg heeft het waterbassin en het gebouw opgeknapt en opgenomen op haar gemeentelijke monumentenlijst.

65 Foto Jacquo Silvertant.

In beeld

FOTO: JACK POELS
TEKST: HENK HEIJLIGERS

ONVOORSPELBAAR

Bruine tinten
kleuren het beeld.
Zo klein en fragiel.
Niet wetende
wat komen gaat,
en de herfst
brengen zal.

STERRENLANDSCHAP

Er zijn in Nederland maar weinig landschappen die kunnen tippen aan dat van Zuid-Limburg. Door de vakwerkboerderijen, hoogstamboomgaarden en vooral het contrast tussen de open plateaus en besloten dalen met hellingbossen, holle wegen, slingerende beken en rivieren is Zuid-Limburg uniek. Het nieuwe fotoboek 'Zuid-Limburg Verbonden' geeft daarop een nieuwe kijk.

HEMEL

"Ik zie het Zuid-Limburgse landschap als een sterrenhemel. Het lijkt alsof de sterren allemaal op dezelfde afstand staan en als een geheel de sterrenhemel vormen. Ook ons Limburgse heuvelland vormt zo'n eenheid. Het is een historisch landschap vol met relictten uit verschillende tijden die, net zoals we de sterrenhemel zien, vaak naast en door elkaar liggen." Aan het woord

is Herman van Steenwijk, gepassioneerd fotograaf en vanuit zijn werk bij de Provincie Limburg betrokken bij het Limburgse landschap. "Die sterrenhemel heb ik als inspiratie gebruikt om op een andere, vooral creatieve manier naar het landschap te kijken en het verhaal van Zuid-Limburg in beelden te vertalen." In zijn fotoboek 'Zuid-Limburg Verbonden' kun je zien dat die zoektocht meer dan gelukt is.

CREATIVITEIT

Herman bracht afgelopen jaren het heuvelland in al zijn facetten in beeld. Hiermee onderstreept hij het belang van de kwaliteiten van het landschap. "Zuid-Limburg raakt mij, ik heb een sterke behoefte om die schoonheid en waarde met mijn camera vast te leggen. Tijdens het fotograferen werk ik meer vanuit mijn hart dan vanuit mijn hoofd, en krijgt juist de creativiteit een hoofdrol. Het Zuid-Limburgse landschap zit in mijn hart. Veel bewoners en bezoekers voelen ook die verbondenheid. Het landschap zit in ons

DNA. Het is daarom heel belangrijk dat we beseft hebben van de waarde ervan. Neem hier het natuurontwikkelingsgebied Ingendaal met het fraai gerestaureerde Château St. Gerlach, de meanderende en altijd in beweging zijnde Geul, de Konikpaarden die hier voor het beheer zorgen en de met marettakken overladen populieren langs de Geul. Onderdelen die elk een ster vormen in het landschap en op zichzelf, maar vooral ook gezamenlijk de waarde van het landschap vormen."

VERBINDEN

Dat een foto meer zegt dan 1.000 woorden is een understatement. Herman wil, net als Het Limburgs Landschap, juist laten zien hoe mooi en verbonden ons landschap is. Water, wind, zon en ijs [en sterren natuurlijk] volgen elkaar op in het boek. Detailbeelden van sierlijk blauw gekleurde weidebeekjuffers, vervallen vakwerkhuisen of een 'gewoon' corpusbeeld wisselen de parels van landschappen met kenmerkende gebouwen af. Vaak unieke beelden gepresenteerd in een logische samenhang van het historisch landschap. "Ik hoop met de foto's mensen te bereiken om het belang van ons eigen Limburgse landschap te laten zien en het vooral beter zichtbaar te maken." Herman sluit af: "Waar is de natuur, het erfgoed, de cultuurhistorie en de mens zo nauw verbonden met het landschap als hier in Zuid-Limburg? Het Limburgs Landschap werkt er dagelijks aan om deze verbinding te versterken en dat is heel belangrijk. Daarom steun ik graag deze stichting met de opbrengst van mijn boek."

TEKST EN FOTO:
HENK HEIJLIGERS

Bestel het fotoboek en steun ons landschap

Prikkel je zintuigen en laat het fotoboek 'Zuid-Limburg Verbonden' je inspireren om zelf naar buiten te gaan. Het fotoboek heeft een inleiding van schrijfster Anya Niewierrra, is zo'n 200 pagina's dik, tweetalig [NL-ENG] en beschikt over een toelichting van alle fotolocaties. Door de hoogwaardige druktechniek hebben de foto's een fijne detaillering en kleurkracht. Het fotoboek is voor € 39,90 [inclusief verzendkosten] te bestellen via de QR code of via www.zuidlimburgverbonden.nl/ boek-limburgs-landschap. Met de aanschaf steun je Het Limburgs Landschap met € 5,- per boek. Het fotoboek wordt in november verzonden, ruim voor de feestdagen.

EXOTEN BESTRIJDEN EXOTEN

De reuzenbalsemien is een fraaie plant met een mooie naam. Maar ook een invasieve exoot. Een plant die niet van hier is en onze inheemse flora overwoekert. Dat is de reden dat we hem liever kwijt dan rijk zijn.

Op 28 juli streken 6 internationale vrijwilligers neer in groepsaccommodatie de Paradijsvogels in Cottessen. Deze groep vormde de basis voor twee weken reuzenbalsemien verwijderen op de plek waar de Geul ons land binnenstroomt.

REUS

De reuzenbalsemien komt uit de Himalaya en kan wel twee en een halve meter hoog worden. Het is een snelle groeier en hij bloeit van juli - september met grote witte, lila tot roze bloemen. Die rijkelijke bloei zorgt ook voor veel zaad; op het moment dat het zaad rijp is, barst hij letterlijk uit zijn vel en schiet het zaad alle kanten op. Om die reden wordt hij ook wel springbalsemien genoemd en zaait hij zichzelf ieder jaar weer uit. De enorme groei-kracht, hoogte en zaadverspreiding zorgen ervoor dat de reuzenbalsemien boven de

inheemse soorten uitgroeit en deze verdringt. Door zijn voorkeur voor vochtige tot natte omstandigheden gedijt hij goed langs beken en rivieren en kan zich dan vestigen in natte hooilanden.

SAMEN

Het Geuldal rondom Cottessen met hellingbossen, bronbeekjes en natte hooilanden is zeer divers met een grote variatie aan flora en fauna. Om een invasieve exoot die zich makkelijk langs rivieren verspreidt te verwijderen, moet je bij de bron beginnen. De Geul ontspringt in de gemeente Raeren in België en hier is men enkele jaren geleden begonnen met de bestrijding van reuzenbalsemien langs de Geul en haar zijrivieren. Inmiddels zijn meerdere gemeenten in het stroomgebied aangehaakt en die initiatieven worden gedragen door het Drielandenpark en Euregio Maas-Rijn.

VRIJWILLIGERS

Een groot probleem vergt een grootse aanpak. Om deze invasieve exoot effectief aan te pakken zijn veel handen nodig. De eerste twee weken van augustus hebben inter-

nationale vrijwilligers samen met vrijwilligers van Het Limburgs Landschap de handen uit de mouwen gestoken. Ongeveer een hectare springbalsemien in het zeer natte hooiland achter Camping du Vieux Moulin is uitgetrokken en afgevoerd.

VECHTEN TEGEN DE BIERKAAI?

Het lijkt misschien onbegonnen werk maar met een gecoördineerde aanpak zijn er goede resultaten te behalen. Nu is het belangrijk om wat dit jaar aangepakt is volgend jaar te controleren en dan verder stroomafwaarts te werken. Wie weet wordt er over een paar jaar in Ingendaal bij Valkenburg gewerkt.

TEKST: GIJS KETELAARS
FOTO'S: HENK HEIJLIGERS

DOEK VALT VOOR DONKER PIMPERNELBLAUWTJE

Het Limburgs Landschap werkt elke dag aan de natuur en het erfgoed in Limburg. Gelukkig valt daar veel moois over te vermelden, dat leest u elk kwartaal in dit blad en het stimuleert ons om daar ons uiterste best voor te doen. Alle inspanningen ten spijt heeft het donker pimpernelblauwtje het niet gered. Het Vlootbeekdal was in Nederland de enige vliegplek van deze bijzondere dagvlinder.

ROERBLAUWTJE

Het donker pimpernelblauwtje is een echte Limburgse dagvlinder die tot de zeventiger jaren vooral voorkwam in het Maasdal bij de Roerstreek, dat blijkt wel uit synoniemen als roerblauwtje en bruin maasblauwtje. In 2001 werden op vier plekken zwervende vlinders gezien en dat resulteerde uiteindelijk in een nieuwe populatie bij Posterholt. Tal van beheer- en inrichtingsmaatregelen volgden om het vlinderleefgebied verder uit te breiden. Helaas werd in 2020 in opdracht van Waterschap Limburg de vlinderberm gemaaid, juist op het moment dat de donker pimpernelblauwtjes vlogen. Van de grote pimpernel, de waardplant waar deze vlinders de eitjes op afzetten, was zo goed als niets meer over. Een ultieme reddingspoging waarbij door vrijwilligers, Waterschap Limburg en Het Limburgs Landschap pimpernelplanten werden verplant, ten spijt: In 2023 werden nog vijf vlinders geteld, dit jaar geen een.

BIJZONDERE LEEFWIJZE

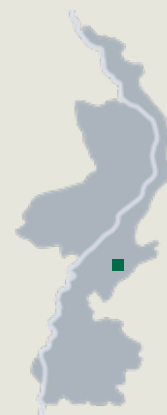
De vlinder is één, maar het donker pimpernelblauwtje kent een bijzondere levenswijze. Vrouwtjes paren meteen al nadat ze uit de pop zijn gekomen en leggen hun eitjes op de bloemknoppen van de grote pimpernel waar ze zich ontwikkelen tot rups. De vlinder zoekt juist die planten die dichtbij een mierennest groeien. De vlinderrups laat zich na de derde vervelling op de grond vallen en blijft daar liggen totdat ze ontdekt worden door de waardmier; de gewone steekmier. Na een kwartiertje krijgt de mier een druppel zoetheid om ze te verleiden de rups mee naar hun nest te nemen. In het mierennest leeft de rups van mierenlaven. Het volgende jaar verpopt de vlinder zich en verlaat eind juni het mierennest en alles begint weer van voren af aan.

EN NU?

Het donker pimpernelblauwtje is een typische boerenlandvlinder van de wat ruigere, bloemrijke hooilanden. Daar hebben we er helaas niet veel meer van en alle natuurmaatregelen waren erop gericht om dat landschap te herstellen. Gelukkig profiteren van dat herstel tal van andere plantensoorten als knoopkruid, moerasrolklaver, wilde peen en wilde bertram. Veel andere vlinder- en insectensoorten en vogels als putter, roodborsttapuit en patrijs weten die nieuwe hooilanden ook te waarderen. Dat werk is zeker

niet voor niets geweest, maar ook onze inspanningen voor het donker pimpernelblauwtje geven we nog niet op. De Vlinderstichting, Provincie Limburg en Het Limburgs Landschap werken verder aan het herstel van geschikt leefgebied voor deze bijzondere vlindersoort. Een fraai en bloemrijk landschap van hooilanden met bosjes, struwelen, hagen en een hoog waterpeil, waarin zich ook voldoende mierennesten kunnen ontwikkelen. Zodra dat er is kan het donker pimpernelblauwtje hopelijk worden teruggebracht en zijn er goede kansen voor een duurzame populatie.

TEKST: HENK HEIJLIGERS

In de vergaderzaal van Het Limburgs Landschap heeft het portret van het donker pimpernelblauwtje een rouwrand gekregen...

Das. Foto Patrick Palmen.

NALATEN AAN DE NATUUR, *een mooie gedachte*

Iedereen kent wel een gebied waar hij warme herinneringen aan heeft. Een plek om te wandelen of om elke keer weer terug te komen om gewoon van te genieten. Wat zou het fijn zijn als die voor altijd behouden blijft? Sommige Beschermers nemen Het Limburgs Landschap op als begunstigde in hun testament. Zo kun je bij leven zelf bepalen wat je belangrijk vindt om door te geven aan de volgende generatie. Zodat ook anderen er weer van kunnen genieten.

Een van die beschermers waaraan het Limburgs Landschap veel te danken heeft is Jan Wolters, die afgelopen zomer helaas overleed. Liesbeth van Santen vertelt over haar man, in dierbare herinnering aan Jan Wolters [1935-2024].

“Jan heeft zijn bezit aan het Limburgs Landschap geschonken om bos en natuur aan te kopen, te beheren en veilig te stellen. Hij koos Het Limburgs Landschap omdat hij vond dat de Stichting zorgvuldig met de natuur omgaat en omdat de medewerkers, waarvan Jan velen persoonlijk kende, betrokken zijn en met bezieling hun werk doen.

Deze beslissing heeft te maken met zijn levensloop. Jan werd geboren in het mooie dorp St. Odiliënberg met zijn romaanse kerk. Dit dorp ligt aan de Roer te midden van de beekdalen, de hoge zandgronden en moerassen. In zijn jeugd zwierf hij alleen of met vrienden door de bossen en maakte hij ook kennis met de natuur rond Mortelshof en de Linnerheide, die nu bezit zijn van Het Limburgs Landschap.

Van zijn vader kreeg hij tijdens het werken op het land veel verhalen te horen over het leven en werken in het Roerdal. Zo ontstond in zijn jeugdjaren de band met het dorp en de natuur, die hij zijn hele leven gehouden heeft.

Toen hij uitgevlogen was en in steden woonde zocht hij toch zoveel mogelijk de stilte en de schoonheid van de natuur op. Later ging hij bij de bossen op de Heide in Roggel wonen. Daar kocht hij in 1968 een klein boerderijtje, waarvan de muren nog van zonnepakkers waren. Omdat het boerderijtje te slecht voor vaste bewoning was, bouwde hij er een nieuw huis in de oude stijl. Hij vormde de 2,5 hectare rond zijn huis om tot een gebied met veel natuurwaarden. Jan plantte bos en houtwallen, herstelde de oude

boomgaard, maakte een moestuin en groef poelen. Zijn trots was een grote lindenweide, die 's zomers zoemt van de bijen.

Hij werd lid van natuurgroepen, volgde cursussen en was vele jaren gids op de Meinweg. Zijn contact met Het Limburgs Landschap begon toen hij als vrijwilliger de waterstanden in de Banen en het Sarsven ging opnemen. Het was zwaar werk om met lieslaarzen naar de ondergelopen peilbuizen te moeten zoeken. Lange tijd was hij vrijwilliger voor Stichting Das&Boom en inventariseerde de burchten westelijk van de Maas. Samen voerden we veel acties voor behoud van natuurwaarden, zoals tegen de aanleg van golfbanen, voor de afsluiting van wegen in bossen en voorzieningen voor de das.

Bij Jan ontstond de behoefte aan een eigen bos, waarin hij aan natuurbeheer kon doen. Toen Het Limburgs Landschap in 2006 het 75-jarig bestaan vierde schonk hij zijn inmiddels verworven bossen

Haas. Foto Henk Heijligers.

Bosuil. Foto Patrick Palmen.

van 7,5 ha aan het Landschap. Wel behield hij het beheer. Daarna ging hij door met het kopen van bos, liet poelen aanleggen, probeerde de heide te herstellen en stimuleerde verjonging. Ook deze bossen gingen weer naar Het Limburgs Landschap.

Dagelijks wandelde Jan door zijn bossen en daardoor raakten de dieren vertrouwd met hem. Zo vertelde hij mij dat de haas, die hij in zijn leger stoorde, langzaam weghuppelde. De bosuil die in de nestkast in een oude eik woonde was aanvankelijk schuw en vloog weg, maar bleef later zitten. Het wilde zwijn, dat hij bij de woelplaats in de poel tegenkwam, vertrok in alle rust met haar biggen. De reeën die hij langs de Doorbrandlossing zag, gingen gewoon door met grazen en na een tijd hoorde hij de alarmroep van de reebok niet meer. Een enkele keer zag hij 's avonds bij de dassenburcht de das met haar jongen tevoorschijn komen.

Inmiddels had hij bijgedragen aan een kleine 40 hectare bos, gelegen op de Heide in Roggel en op de Heide in Heythuysen. In de loop van de jaren groeide bij hem de gedachte om ook zijn andere bezittingen aan Het Limburgs Landschap te schenken om door middel van een fonds nieuw bos te kopen aansluitend aan deze

bossen. Ook wil hij via dit fonds de bossen rondom de Mortelshof, die hem zo dierbaar waren, laten uitbreiden.

Te weten dat zijn huis en bossen bij Het Limburgs Landschap in goede handen zouden zijn heeft hem vertrouwen en rust gegeven.

Jan had de volgende tekst voor zijn rouwkaart gekozen:

*Beloven jullie mij,
bossen van mijn jeugd,
als ik terugkom,
die rust opnieuw.*

Zoals hij wilde, heb ik hem bij de bossen uit zijn jeugd in zijn geboortegrond begraven. Hij rust nu op het oude kerkhof in St. Odiliënberg op de kerkberg naast het graf van zijn ouders. Van zijn moeder kreeg Jan de sobere levenswijze mee, zijn vader bracht hem de liefde voor de natuur bij.

Beneden stroomt de Roer door de weilanden met de populieren, waar hij zijn hele leven gezworven heeft."

HOOGVEEN, BIJENETER EN BIJ

In terreinen van Het Limburgs Landschap komen veel verschillende soorten dieren en planten voor. Ieder kwartaal lichten we er enkele uit, op basis van waarnemingen die we natuurlijk graag delen.

1. HOOGVEENMOSSEN

In het Natuurhistorisch Maandblad van juni werden de resultaten van onderzoek door Rienk-Jan Bijlsma, Peter Eenshuistra en Louis Reutelingsperger naar mossen van het Pikmeeuwenwater beschreven. In dit centraal op de Hamert gelegen gebied ligt een van de weinige hoogveenrestanten van Limburg. Deze zijn het resultaat van vele eeuwen veenmosgroei onder permanent natte omstandigheden, waarbij het afgestorven veenmos zich als een dik pakket ophoopt. Bijzonder interessant is het om te weten welke karakteristieke veensoorten er nog aanwezig zijn. Er werden acht soorten veenmossen gevonden, met twee echte hoogveen-

vormers: hoogveenveenmos en wrattig veenmos. Beide soorten zijn geheel afhankelijk van regenwater en vormen veenbulten die boven het waterpeil uitsteken. Er komen ook nog steeds enkele veenmossen voor die groeien op plekken waar van nature iets verrijkt grondwater in de veenplaat doordrong, namelijk stijf en glanzend veenmos, beide uiterst schaars in de rest van onze provincie. Omdat die kwelstromen door verdroging zijn weggefallen zijn het indicatoren voor vroegere omstandigheden, die het toch nog weten vol te houden.

In 2019/20 heeft Het Limburgs Landschap op 15 plekken in de rand van de 5 ha grote veenplaat

het hoogveen kleinschalig geplagd. Juist hier blijken nu een aantal soms zeer zeldzame soorten te groeien, die overigens alleen door specialisten herkend zullen worden. Het gaat dan onder meer om aarmaanmos en veendubbeltesmos. Het is duidelijk dat regelmatig plaggen van delen van de hoogveenplaat die zijn dichtgegroeid met het gras pijpenstrootje geschikte groeiplaatsen voor deze kenmerkende soorten oplevert. Daar kan ons beheer zich dus op richten.

2. BIJENETER

Op 17 mei kon Peter Nijskens zijn ogen bijna niet geloven. Hij zag maar liefst 16 bijeneters vliegen boven Groeve 't Rooth. Ook de volgende dag was deze groep kleurrijke vogels nog present, toen vrijwilligers betrokken bij het beheer van de geelbuikvuurpad in de groeve ze ook zagen. Bijeneters worden vaak geassocieerd met het Middellandse Zeegebied, met warme zomers en veel insecten. Ook vanwege hun rijkdom aan kleuren doen ze eerder denken aan een tropische verschijning dan aan een reguliere soort van onze regio. Toch neemt deze soort ook in Nederland toe. Sinds 2010 broedt de bijeneter ieder jaar in Nederland, met een maximum van 12 paar in 2015. Ze broeden in een zelf gegraven hol in een steile wand, wat waarschijnlijk ook de

Stijf veenmos. Foto Dick Haaksma.

Foto Henk Heijligers.

aantrekkingskracht van Groeve 't Rooth verklaart. Zandgroeves of steile oevers van beken zijn daarom de meest geschikte broedplekken. Ook in Limburg en direct aangrenzend Duitsland zijn de afgelopen jaren jonge bijenetters uitgevlogen. Ze voeren hun jongen met allerlei grotere insecten als bijen, hommels, dagvlinders en libellen. Warme zomers met niet veel regen zijn daarbij van belang voor de soort, die waarschijnlijk een verdere opmars zal laten zien. Wie weet komen ergens de komende jaren dus ook in een terrein van Het Limburgs Landschap jonge bijenetters uit het ei?

3. SCHUBHAARKEGELBIJ

Begin juli kwam een bijzonder fraaie insectenfoto binnen op de Facebookpagina van Het Limburgs Landschap. Monique Reinders-Cremers had tijdens een van haar regelmatige bezoeken aan Landgoed Rozendaal op 30 juni een slapende bij gefotografeerd, vastgeklemd met zijn kaken aan een

grasspriet. Het bleek om een schubhaarkegelbij te gaan. Deze is zeer zeldzaam in Nederland met een zwaartepunt in de verspreiding in Limburg. Vanaf 2020 worden enkele tientallen exemplaren per

jaar gezien; daarvoor kwam de soort nagenoeg niet in Nederland voor. De waarneming vond plaats op de 'Bremberg', een stuifduintje met heide en brem en omsloten door bos. Door gericht beheer wordt dit terrein opengehouden. De warme omstandigheden en zandige bodem zijn ideaal leefgebied voor de behangersbijen waarop de schubhaarkegelbij parasiteert. De behangersbijen graven een holletje in de zandige bodem, brengen daar een mengeling van stuifmeel en nectar in en leggen er een eitje bij. Een vrouwtje schubhaarkegelbij legt haar eitjes echter ook bij die voedselvoorraad. De larve die daaruit komt doodt zijn medebewoner of maakt het eitje kapot. Daarna heeft de larve het rijk alleen. Of deze schubhaarkegelbij op de Bremberg ook geschikte gastheren weet te vinden is de vraag. Normaal is het zilveren fluitje het slachtoffer; maar die is tot op heden nog nooit vastgesteld in Landgoed Rozendaal en daarnaast ook in de rest van Limburg erg zeldzaam.

Foto Monique Reinders-Cremers.

TEKST:
ARJAN OVAA

Oude ansichtkaarten geven een bijzonder inblik in de geschiedenis van het landschap. Wat waren vroeger de mooiste plekjes om aan vrienden en bekenden op te sturen? En hoe liggen deze plekken er nu bij?

© Jos Pé, Arnhem.

PIKMEEUWENWATER

Als kind ging mijn belangstelling in de natuur vooral uit naar amfibieën en reptielen. Ik keek op naar de studenten en biologen van de Katholieke Universiteit Nijmegen. Zij deden in die tijd veel onderzoek naar deze diergroepen. Op de Hamert zijn ze ruim 20 jaar actief geweest. Voor mij was dit gebied een mythische plek, veel soorten maar vrijwel onbereikbaar vanuit Zuid-Limburg. Ik stelde me het Heerenven en Pikmeeuwenwater voor vol met vinpootsalamanders en rugstreeppadden.

Op de ansichtkaart zien we het Pikmeeuwenwater in de jaren 60 van de vorige eeuw. De vogels waar het ven zijn naam aan te danken heeft zijn nergens te bekennen. De kokmeeuwen, lokaal bekend als pikmieuw, broedden in kolonies in de horsten van pijpenstrootje. Door veranderde landbouw en het verdwijnen en afdekken van vuilstortplaatsen zijn de aantallen kokmeeuwen sterk gedaald en is deze kolonie, net als in de meeste andere heidevennen verdwenen.

Het Pikmeeuwenwater is meer dan alleen een ven met amfibieën, pijpenstro en kokmeeuwen. Het is één van de reeks van vennen in de Maasduinen op terrasgronden met in de ondergrond een waterkerende leemlaag. Naast regenwater wordt het ven gevoed met een beetje kwelwater uit de omliggende stuifduingronden. Hierdoor zijn er bijzondere hoogveenvegetaties ontstaan. Uit recent onderzoek blijkt dat het

om ruim 5 ha gaat en daarmee behoort het tot de landelijke karakteristieke en bijzondere vegetaties met veenmossen, lavendelhei en wollegras. Daar zie je natuurlijk niets van op een ansichtkaart. Bij een volgend bezoek maar even door de knieën om die pracht te aanschouwen.

TEKST: TIM VAN DEN BROEK

STEUN IN DE RUG VOOR ONS WERK

QUERCUS AANKOOPFONDS

Behoud van waardevolle natuur is een belangrijke taak van Het Limburgs Landschap en eigendom de beste basis voor natuurontwikkeling en duurzaam behoud. We krijgen weliswaar regelmatig steun van de overheid binnen het Natuurnetwerk, maar veel natuuraankopen moeten we zelf financieren. Vandaar dat we een aantal jaren geleden het Quercus Aankoopfonds hebben opgericht, bedoeld voor mensen die juist een extra gift willen doen bij het veiligstellen, verbeteren en uitbreiden van natuur. Giftgevers kunnen het giftbedrag volledig verrekenen door het in mindering te brengen op de inkomstenbelasting. Help mee en maak een gift over op NL 63 ABNA 048 4074 628 ten name van Stichting het Limburgs Landschap. Vermeld dan 'Quercus Aankoopfond' bij de gift.

DANK JE WEL

Ook afgelopen periode mochten wij weer een groot aantal giften ontvangen variërend van € 150,- tot maar liefst € 2.500,-. Vaak van mensen die anoniem willen blijven en natuurlijk respecteren we dat. Mensen schenken regelmatig bij een speciale gelegenheid, zoals een verjaardag, huwelijk of bij een feest. Een van onze anonieme gulle gevers maakte € 1.200,- over met de vermelding 'te besteden aan hagen en graslanden'. De heer Theo Alsters ging bij de Provincie Limburg met pensioen en vroeg in plaats van cadeaus om een bijdrage voor Het Limburgs Landschap. Dat leverde het prachtige bedrag op van € 927,50. De heer P. Reijnders uit Den Burg vierde zijn verjaardag door € 390,- aan ons over te maken. Jacques en Mieke Graus uit Born vierden afgelopen zomer hun 50-jarig huwelijk en doneerden het mooie bedrag van € 860,-. We kunnen het niet vaak genoeg zeggen: dank aan alle kleine en grote gevers!

TEKST EN FOTO: HENK HEIJLIGERS

BESCHERMERSBIJDRAGE ALS PERIODIEKE SCHENKING

Steeds meer natuur- en erfgoedliefhebbers kiezen ervoor om Het Limburgs Landschap voor een langere periode te steunen via een periodieke schenking. Daar zijn we ontzettend blij mee want het geeft ons als natuur- en erfgoedorganisatie meer zekerheid en zo kunnen we ons blijven inzetten voor de natuur en het erfgoed in Limburg. De minimale jaarbijdrage voor een Beschermers van Het Limburgs Landschap is € 25,- [of via automatische incasso € 2,- per maand]. Veel van onze Beschermers doneren echter een hoger bedrag en daar zijn we natuurlijk enorm blij mee. Door dat via een periodieke schenking te doen is het bedrag volledig aftrekbaar bij de belastingdienst.

WIN WIN

Het Limburgs Landschap is een Algemeen Nut Beogende Instelling [ANBI]

en dat houdt in dat periodieke schenkingen volledig aftrekbaar zijn in de aangifte inkomstenbelasting. In een periodieke schenkingsovereenkomst wordt vastgelegd dat [minimaal] 5 jaar lang een vast bedrag van minimaal € 50,- per jaar als Beschermersbijdrage aan Het Limburgs Landschap wordt betaald. Het Limburgs Landschap ontvangt een hoger bedrag en door het belastingvoordeel hoeft het vaak niet meer te kosten. Aan beide kanten voordeel en dus een echte win-win situatie.

Afgelopen periode ontvingen we € 1.250,- uit deze overeenkomsten. Kijk voor meer informatie op www.limburgs-landschap.nl/periodiekschenken voor de overeenkomst die je makkelijk zelf kunt invullen en naar ons op kunt sturen. Neem bij vragen contact op met Cïçonne Beijer, 077-4737572.

SPECIAAL VOOR U

ACTIVITEITEN, AANMELDEN EN BESCHERMERSCODE

Jaarlijks organiseert Het Limburgs Landschap tientallen activiteiten van de Maasduinen tot aan Cottessen en van groeve 't Rooth tot aan het Weerterbos. Met ingang van dit jaar dient men zich voor alle activiteiten aan te melden. De meeste excursies bieden wij voor Beschermers gratis aan [niet Beschermers betalen € 2,50]. Voor onze speciale belevingsexcursies [voormalig NAVO-hoofdkwartier, groeve 't Rooth, Curfsgroeve, Frankenhofmolen, Kasteelruïne Bleijenbeek en de edelhertenexcursies] blijft de prijs voor Beschermers € 5,00 [niet Beschermers betalen € 7,50]. Gebruik bij de boeking van de tickets de code **BeschermersLL24** voor de korting.

OP STAP MET DE BOSWACHTER

Edelherten Weerterbos

Dagelijkse excursies t/m 13 oktober. Tickets € 5,- per Beschermers. Zie ook gratis Beschermersexcursie op pagina 31.

Zaterdag 28 september | Eijsder Beemden

Ruimte voor de rivier. Gratis voor Beschermers, wel aanmelden. Vertrek 10 u vanaf parkeerplaats Trichterweg/Kasteellaan, 6245 SB Eijsden.

Zondag 29 september

Curfsgroeve

Tickets € 5,- per Beschermers. Ook op 13 en 19 oktober en 3 november.

Woensdag 9 oktober | Groote Heide

Herfstwandeling. Gratis voor Beschermers, wel aanmelden. Vertrek 13.30 u Gasterij Groote Heide, Hinsbeckerweg 55, 5515 PS Venlo.

Zaterdag 12 oktober

Rondleiding Frankenhofmolen

Tickets voor Beschermers € 5,-. Ook op 26 oktober, 9 + 23 november.

Dit betreft een kleine selectie van ons uitgebreide aanbod. Voor alle excursies, tickets en openstelling van de molens, zie www.limburgs-landschap.nl/agenda.

KASTEELTUINEN ARCEN

BEZOEK ENCHANTED GARDENS MET KORTING

Ontdek van 18 oktober t/m 3 november de magische wereld van licht en kleur tijdens het avondevenement *Enchanted Gardens* in Kasteeltuinen Arcen. De schoonheid van de natuur smelt samen met lumineuze lichtinstallaties. Maak een sprookjesachtige avondwandeling door de betoverende thematuinen.

Beschermers kunnen avondtickets voor *Enchanted Gardens* kopen met korting; de korting is alleen online te verkrijgen via www.kasteeltuinen.nl/enchanted-gardens-avondticket [selecteer 'Beschermers SLL']. Toon tijdens je bezoek je Beschermerspas bij de kassa.

HELP MEE AAN RESTAURATIE FLORAKAMER

De fondsenwerving voor de restauratie van de Florakamer in Kasteel Arcen verloopt voorspoedig, maar we hebben nog een hele weg te gaan. Het doet ons goed dat veel Beschermers een extra bijdrage voor deze kostbare restauratie hebben overgemaakt, de teller is in-

middels de € 12.000,- gepasseerd. Met al die steun kunnen we straks de Florakamer in de stijl van de 18^e eeuw weer in volle glorie herstellen. Ook bijdragen aan dit herstel? Ga naar www.limburgs-landschap.nl/florakamer.

VAKANTIE IN LIMBURG

De comfortabele vakantiewoningen van Het Limburgs Landschap zijn allemaal echte aanraders. Beschermers van Het Limburgs Landschap ontvangen 5% korting bij hun boeking. Een volledig overzicht met alle mogelijkheden, prijzen en beschikbare data staan op www.beaujean-vacances.com/limburgs-landschap.

ECOTOP MAASDUINEN

Op zaterdag 2 november vindt de Maasduinen Ecotop plaats. Een symposium over natuur en landschap in Noord-Limburg, georganiseerd door zowel amateur als professionele veldbiologen met als thema: Bos in Nationaal Park De Maasduinen. Meer info en aanmelden: www.maasduinen-ecotop.nl

LIMBURGSE MOLENDAG

Op elke eerste zondag in oktober, dit jaar op 6 oktober, is tussen 11 en 16 uur de Limburgse molendag. Op die dag zijn er door heel Limburg tientallen molens geopend, ook verschillende molens van Het Limburgs Landschap. Voor alle openstelling en activiteiten: www.limburgsemolens.nl.

NATUUR EN ZO

Dit najaar verschijnen er weer zes nieuwe afleveringen van Natuur en Zo op L1 TV met mooie beelden van natuur en het cultureel erfgoed van Het Limburgs Landschap. Het komende seizoen aandacht voor vlinders en vlinderbeheer, hoogstamboomgaarden met hun zeldzame fruitrassen en de Limburgse wind- en watermolens. Ook hoe we onze graslanden beheren, zodat die vol komen te staan met bloemen en insecten en hoe gaat Het Limburgs Landschap om met het veranderende klimaat in en om de Maas. Nieuwsgierig? De uitzendingen starten op zaterdag 5 oktober op L1 TV.

15% TUINPLEZIERKORTING

De tuin als klein natuurparadijs. Vivara is de specialist in diervriendelijke tuinproducten. Vogelvoer, maar ook een ruim aanbod voederhuisjes, insectenhôtels en nestkasten. Lees hoe je die moet ophangen op www.vivara.nl/nestkastje en bestel online op www.vivara.nl/limburgslandschap. Als Beschermers van Het Limburgs Landschap ontvang je 15% korting met de code **LL2024** [code bruikbaar t/m 31 december 2024].

VOLG ONS...

Elk kwartaal verschijnt dit tijdschrift. Tussen de kwartaalbladen door verschijnt via e-mail de nieuwsbrief [aanmelden via www.limburgs-landschap.nl]. Bijna dagelijks verschijnen op Facebook [facebook.com/LimburgsLandschap], X [x.com/Limb_Landschap] en op Instagram [instagram.com/limburgslandschap] berichten van Het Limburgs Landschap. Ook Kasteeltuinen Arcen maakt uitgebreid gebruik van deze media, kijk voor alle kanalen op www.kasteeltuinen.nl.

OP DE KOFFIE

Gasterij Groote Heide.

Bij onze natuurgebieden liggen ook bijzondere sfeervolle horecalocaties. Hoe heerlijk is het om na een flinke natuurwandeling nog even na te genieten met een drankje of hapje. Voor actuele informatie: zie de hieronder genoemde websites.

NOORD-LIMBURG

Nationaal Park De Maasduinen [Well, Wellerlooi]

- Bosbrasserie in de Sluis, inclusief ijs-toren [www.bosbrasserieindesluis.nl]
- Jachthut op den Hamer [www.dejachthut.nl]

Landgoed Arcen

- Graanbranderij de IJsvogel [www.ijsvogel.com]

Groote Heide [Venlo]

- Gasterij Groote Heide [www.gasterijgrooteheide.nl]

ZUID-LIMBURG

Oude Pastorie [Beek]

- Tuinrestaurant Oude Pastorie [www.tuinrestaurantoudepastorie.nl]

Kasteelpark Elsloo [Elsloo]

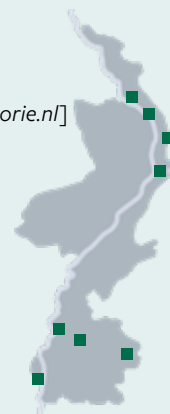
- Kasteel Elsloo [www.kasteelelsloo.nl]

Anstelvallei [Kerkrade]

- Brasserie Nieuw Ehrenstein [www.nieuw-ehrenstein.nl]

Cannerbos [Maastricht]

- Château Neercanne [www.oostwegelcollection.nl/chateau-neercanne]

EXCLUSIEVE BESCHERMERSEXCURSIE

Ook dit jaar organiseren wij een aantal exclusieve excursies voor Beschermers naar de edelherten in het Weerterbos:

- donderdag 26 september [7:30 uur],
- vrijdag 27 september [17:30 uur],
- dinsdag 1 oktober [17:00 uur] en
- woensdag 2 oktober [7:30 uur].

Het aantal deelnemers voor deze gratis excursie is beperkt [vol=vol]; aanmelden via www.limburgs-landschap.nl/agenda. Vergeet de Beschermerspas niet.

NIEUW UIT EN THUISBOEK

Onlangs is de 3^e druk verschenen van 'Uit en thuis bij Het Limburgs Landschap'. Het boek wordt als cadeau toegestuurd aan nieuwe Beschermers. De 3^e druk is voorzien van nieuw kaartmateriaal en aangevuld met recent fotomateriaal. Van vier terreinen zijn nieuwe beschrijvingen opgenomen [Groeve Blom, Ophovense Zandberg, Vrouwenbosch - Spaubekerbos en de Zaaedeest bij de Ravenvennen]. Deze gebieden zijn na te lezen op www.limburgs-landschap.nl/utboek. Daar staan overigens ook de geactualiseerde fietsroutes. Alhoewel het aantal wijzigingen beperkt is, bieden we Beschermers de mogelijkheid om de nieuwe druk te bestellen.

Maak € 9,95 [inclusief verzendkosten] over op NL 63ABNA 0484 0746 28 t.n.v. Stichting het Limburgs Landschap o.v.v. utboek met adres en woonplaats.

Deze bedrijven steunen
Stichting Robur – Bedrijven voor Het Limburgs Landschap

ADVANTIVE
ANDI SMART PRINT SOLUTIONS
BEAUJEAN VACANCES
BEHEERMAATSCHAPPIJ HEKSEBERG
BICHTERWEERD
BOELS ZANDERS ADVOCATEN
BOUWBEDRIJF COPPES
BOUWBEDRIJF IN 'T ZANDT
BOUWCENTER JAN OPREIJ
BRAND BIERBROUWERIJ BV
BUREAU AANGEPASTE TECHNOLOGIE BV
BUREAU VERBEEK
LANDSCHAPSARCHITECTUUR
BVB SUBSTRATES
BVBA VANDERVELDEN
B-WARE
CANON PRODUCTION PRINTING
NETHERLANDS B.V.
CLEAN ENERGY
COUMANS INSTALLATIES
DAUW BV
DEKKER LANDSCHAPSONTWIKKELING
DOLMANS LANDSCAPING GROUP
DSM NEDERLAND B.V.
EUSSEN BOUW
EXPLOSIVE CLEARANCE GROUP BV
FOSSA EUGENIA
GEERETS DE LEEUW
GIPMANS GROEP B.V.
GREENPORT VENLO
GROUWELS VASTGOED BV
GULPENER BIERBROUWERIJ
HASKONING NEDERLAND BV
HELICHEM GROEP
HEUSSCHEN COPIER
HILLEGERS CONSULT

HMB B.V.
HOLBOX BV
HOLDING GERUKO B.V.
HOLDING L'ORTYÉ
HOUTHANDEL FRANSEN B.V.
ING
INLIJSTERIJ BETZEL
INNOVAM
KEIJERS MARTENS
ELEKTRO- EN INSTALLATIETECHNIEK
KERKHOF & KAKKENBERG RENTMEESTERS BV
KIM FRIJNS B.V.
KLEMENT RENTMEESTERS
KONINKLIJKE WOUTENBERG
KRAGTEN
KSG ACCOUNTANTS
EN BELASTINGADVISEURS
KUYPERS KESSEL
BOUWGRONDSTOFFEN B.V.
KWEKERIJ JACOBS-RIETER BV
L1 RECLAME
LARKINFOLAB
LEOLUX
LIMBURGS MUSEUM
LINSSEN YACHTS
MEDIAHUIS LIMBURG, DE LIMBURGER
MERTENS GROEP
METIS NOTARISSEN
MIXX VASTGOED B.V.
MJY HOLDING BV
MOONEN NOTARISSEN
NATUURBEHEER LIMBURG
NEDLIN HEALTHCARE
NUNHEMS NETHERLANDS BV
N.V. NIBA
OOSTWEGEL COLLECTION
PETERS BOUW EN ONDERHOUD

Q-PARK B.V.
RABOBANK
RICOH DOCUMENT CENTER ZUID
ROODBEEN BV
SATORI HOLLAND BV
SCELTA MUSHROOMS
SEACON LOGISTICS B.V.
STICHTING JACQUES EN
ELLEN SCHEUTEN FOUNDATION
STICHTING NELISSEN-SMIT FONDS
TERRAQ
TEUNESSEN ZAND EN GRINT B.V.
UNICA
UNIVERSITEIT MAASTRICHT
VAESSEN-MAASTRICHT
GROENVOORZIENING
VAN DEN BIGGELAAR
VAN DER VALK HOTEL HEERLEN
VAN DER VALK HOTEL VENLO
VEBEGO
VENTERRA B.V.
VERKOELLEN DAKSPECIALISTEN WEERT BV
VIDAXL
VISSERS ENERGY GROUP
VIVARA
NATUURBESCHERMINGSPRODUCTEN
VOLTA NXT B.V.
VOOR DE ZAAK
VOSTERMANS COMPANIES
3W REAL ESTATE
YUVERTA
ZEBRA FOTOSTUDIO'S BV
ZUYDERLAND

Nieuw toegetreden:

EKO NATUUR & ECOLOGIE
MERGELBOUWSTEEN KLEIJNEN BV
PPG COATING NEDERLAND BV